oprac. dr hab. Kinga Jutak, prof. UJ

KLASYFIKACJA SPÓŁGŁOSEK

I Podział ze względu na **sposób artykulacji**:

SPÓŁGŁOSKI SONORNE (PÓŁOTWARTE):

1) **nosowe**: *m* [mama], *m̨* [rytm̨], *m'* [m'iska, m'i̯ut], *n* [noga], *ṇ* [p'i̯osṇka – wym. warsz.], *n̨* [poⁿček], *ń* [koń], *ń̨* [pleśń̨], *ŋ* [baŋk], *ŋ̨* [p'i̯osŋ̨ka – wym. krak.–pozn.], *ŋ'* [kreŋ'g'i], *ŋ̨'* [p'i̯os'ŋ̨'k'i - wym. krak.–pozn.]

2) **drżące** (wibranty): *r* [rama], *r̨* [kr̨tań], *r'* [t'r'ik, or'i̯entalny]

3) **boczne** (lateralne): *l* [las], *l̨* [myś̨l̨], *l'* [l'is, kol'i̯a], *ł* [łapa]

SPÓŁGŁOSKI WŁAŚCIWE (OBSTRUENTY):

1) **szczelinowe** (frykatywne): *f* [fala], *f'* [f'ilm, of'i̯ara], *v* [voi̯na], *v'* [v'irus, v'i̯osna], *s* [osa], *z* [zebra], *s'* [s'inus, ros'i̯a], *z'* [v'iz'ir, poez'i̯a], *š* [koš], *ž* [žaba], *š'* [suš'i], *ž'* [rež'im], *ś* [śano], *ź* [źarno], *x* [xerbata], *x'* [x'iny, x'i̯ena], *x̧* [box̧dan], *x̧'* [dux̧' i̯ana – wym. krak.–pozn.]

2) **zwarto- szczelinowe** (afrykaty): *c* [ocena], *z̧* [saz̧a], *c'* [c'if, pac'i̯ent], *z̧'* [koz̧' ivony – wym. krak.–pozn.], *č* [grač], *ž̧* [ž̧em], *č'* [č'ile], *ž̧'* [ž̧'in], *ć* [ćasto], *ź̧* [ź̧iś]

3) **zwarto – wybuchowe**: *p* [para], *p'* [p'ić, p'i̯ana], *b* [bas], *b'* [b'ić, kob'i̯eta], *t* [tom], *t'* [t'ik, par't'i̯a], *t̨* [t̨šy], *d* [dom], *d'* [d'iler, rad'i̯o], *d̨* [d̨ževo], *k* [kot], *k'* [mak'i, k'i̯osk], *g* [guma], *g'* [g'itara, mag'i̯a]

II Podział ze względu na **miejsce artykulacji:**

spółgłoski dwuwargowe: *m, m̨, m'; p, p', b, b'*

spółgłoski wargowo - zębowe: *f, f', v, v'*

spółgłoski przedniojęzykowo – zębowe (zębowe): *n, ṇ, ł; t, t', d, d', s, s', z, z', c, c', z̧, z̧'*

spółgłoski przedniojęzykowo – dziąsłowe (dziąsłowe): *n̨, r, r', r̨, l, l', l̨; t̨, d̨, š, š', ž, ž', č, č', ž̧, ž̧'*

spółgłoski palatalne: *ń, ń̨, ś, ź, ć, ź̧*

spółgłoski welarne (tylnojęzykowe): *ŋ, ŋ̨, ŋ', ŋ̨', k, k', g, g', x, x', x̧, x̧'*

III Podział ze względu na **układ wiązadeł głosowych:**

spółgłoski dźwięczne: *m, m', n, n̨, ń, ŋ, ŋ', r, r', l, l', ł*

b, b', v, v', d, d', z, z', z̧, z̧', d̨, ž, ž', ž̧, ž̧', ź, ź̧, g, g', x̧, x̧'

spółgłoski bezdźwięczne: *m̥, n̥, ń̥, ŋ̥, ŋ̨', r̥, l̥*

p, p', f, f', t, t', s, s', c, c', t̨, š, š', č, č', ś, ć, k, k', x, x'

IV Podział związany z **wystąpieniem (lub brakiem) dodatkowego ruchu artykulacyjnego:**

spółgłoski twarde: *m, m̨, n, n̨, n̨, ŋ, ŋ̨, r, r̨, l, l̨, ł; p, b, f, v, t, d, s, z, c, z̧, t̨, d̨, š, ž, č, ž̧, k, g, x, x̧*

spółgłoski zmiękczone (spalatalizowane): *m', r', l'; p', b', f', v', t', d', s', z', š', ž', c', z̧', č', ž̧', k', g', x', x̧'*

spółgłoski miękkie (palatalne): *ń, ḿ; ś, ź, ć, ź́*

V Podział ze względu na **położenie podniebienia miękkiego z języczkiem**:

spółgłoski nosowe: *m, m̨, m', n, n̨, n̰, ń, ń̨, ŋ, ŋ̨, ŋ', ŋ̨'*

pozostałe spółgłoski są **ustne**

KLASYFIKACJA SAMOGŁOSEK

I Podział ze względu na **pionowe ruchy języka**:

samogłoski wysokie: *i, y, u*

samogłoski średnie: *e, ę, o, ǫ*

samogłoska niska *a*

II Podział ze względu na **poziome ruchy języka**:

samogłoski przednie: *i, e, ę, y* (przednio–środkowa)

samogłoski tylne: *u, o, ǫ*

samogłoska środkowa *a*

III Podział ze względu na **układ warg**:

samogłoski płaskie (spłaszczone): *i, e, ę, y*

samogłoski zaokrąglone: *u, o, ǫ*

samogłoska obojętna *a*

IV Podział ze względu na **położenie podniebienia miękkiego z języczkiem**:

samogłoski nosowe: *ę, ǫ* oraz występujące tylko przed spółgłoskami szczelinowymi *ą* [*a* nosowe: avą̰s], *i̯* [i̯stytut], *u̯* [ku̯št], *y̯* [sy̯fońia]

samogłoski ustne: *i, e, y, u, o, a*

WARIANTY REALIZACYJNE: *a̤* – niska, środkowo–przednia, obojętna [i̯a̤śek]

e̤ – średnia podwyższona, przednia, płaska [śe̤ć]

o̤ – średnia podwyższona, tylna, zaokrąglona [ćo̤ća]

ŭ̯ – wysoka, tylno–środkowa, zaokrąglona [i̯ŭ̯ź́ić]

SAMOGŁOSKI NIEBĘDĄCE OŚRODKIEM SYLABY W WYRAZIE:

i̯ – wysoka, przednia, obojętna, ustna [i̯azda]

ĩ̯ – wysoka, przednia, obojętna, nosowa [geĩ̯ś] [f'iĩ̯s'k'i]

u̯ – wysoka, tylna, (okrągła), ustna [au̯to, u̯za]